

skrevet en polarforskningens saga end historien om polarekspeditionernes teknik og deres geografiske opdagelser. Det er en spændende læsning, og forfatteren er behagelig nøgtern i sin vurdering af de forskellige ekspeditioner og deres ledere, selv i sager som f. eks. Amundsen – Scott rivaliseringen, hvor en englænder ikke kan undgå at være følelsesmæssigt involveret.

Bogen er illustreret med en række gengivelser fra Cooks, Bellinghausens, Ross' og Scotts ekspeditioner o. s. v., men særlig de første kommer teknisk set langt fra på højde med originalerne.

Børge Fristrup.

Ejnar Mikkelsen: Svundne tider i Østgrønland. Fra stenalder til atomalder. Gyldendal 1960. 238 sider. 17 × 24 cm. Kr. 24,75.

En festlig bog fra J. E. C. Rasmussens smukke forsidebillede med konebådsexpeditionen på vej til Angmagssalik 1883, til den stadig oplagte kaptajns polemiske indlæg om spiritusordningen i Østgrønland på bogens sidste sider. Undervejs har vi hørt om Ejnar Mikkelsens oplevelser fra 1933, da han som embedsmand er om bord på »Gertrud Rask« på vej til Østgrønland, og til han efter opholdet i Amerika under krigen igen er tilbage i sit elskede Østgrønland. Stadig lige oplagt fortæller han om mærkelige mennesker han har mødt på sine rejser i Grønland, og han giver sin vurdering af udviklingen, for som han selv skriver, så er han i dag den eneste nulevende mand, der har truffet vore dages østgrønlanderes stamfædre, ureskimoerne, og som tilmed har haft den oplevelse og lykke nu og da gennem et langt liv at kunne følge deres færd, og til slut blive betroet at lede dem det sidste stykke af vejen mod målet.

Ejnar Mikkelsen er langt fra altid enig med den officielle grønlandspolitik (dette ville også stemme dårligt med kaptajnens temperament), og læser man hans bog, kan man vel ikke lade være at spekulere over, om denne lille primitive stamme af eskimoer er blevet lykkeligere end før, men ét er sikkert, befolkningen er sundere og talrigere end før, og takket være folk som Ejnar Mikkelsen blev de reddet for civilisationen og overlevede, hvad enten dette så skal tages som et gode eller ikke.

Børge Fristrup.

Gerhard Aymans: Caithness. Wandlungen der Wirtschaftsstruktur und der Wirtschaftslandschaft in den nordöstlichen schottischen Hochlanden.

Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Philosophischen Fakultät der Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Bonn. Bonn 1961. 275 sider, 32 illustrationer.

Caithness er begunstiget fremfor størstedelen af Skotland ved sin relativt ringe højde, den kalkrige jordbund og regnlæ, og har derfor fra præhistorisk tid haft større befolkningstæthed. Dertil kommer, at Caithness lå uden for det område, hvor Kelterne kunne vinde indflydelse efter vikingevældets sammenbrud, og derfor forblev denne halvø det eneste område af det skotske højland, der aldrig blev organiseret på stammeretsligt grundlag.

Indtil 1770 havde erhvervsstruktur og erhvervslandskab middelalderlig karakter med fuldstændig mangel på byer og veje og med ren naturalie-husholdning, svarende til forholdene i Centraleuropa og de mere begunstigede dele af De Britiske Øer indtil 16. årh. Det økonomiske system, der oprindeligt var baseret på odelsordningen, blev dog for nogle århundreder siden afløst af feudalsystemet med »absentee ownership«. Den første afgørende ændring skete, da det britiske marked vandt indflydelse i højlandene; 1770–1880 fandt en »Umsiedlung« sted, idet halvøens højlandsområder efter fåreavlens indførelse blev affolket, hvorimod kystområderne gennem det samtidig udviklede fiskeri blev overbefolkede. Omvæltningerne var så dybtgribende, at kun nogle få ruiner vidner om det tidligere kulturlandskab. Det nuværende antropogene landskabsindhold er knap 200 år gammelt: grænserne mellem sogne og godser samt gader og veje, indhegnings- og afvandingsystemer er opstået i landbrugsrevolutionens århundrede. Trods kolossale ændringer i erhvervsstrukturen har den sidste udviklingsfase kun fremkaldt få ændringer i landskabet. Næppe havde nemlig staten anstillet sine første forsøg i dette økumenens randområde, før kornavl til egen forsyning måtte opgives og kvægavlen dybtgribende ændres. At landbruget blev mekaniseret og motoriseret formåede ikke at standse bortvandringen, så at dødsfaldenes antal mange steder overstiger fødselstallet. Erhvervslandskabets forfald ses især langs kysten, hvor man på lange strækninger finder flere forladte »crofts« end beboede. Da hvert enkelt af disse dværgbrug endnu er omgivet af indhegning og afvandingsnet, ville omkostningerne ved rekultivering mange steder overstige indtjeningsmulighederne.

En lang række væsentlige forudsætninger for industri mangler i højlandene: råstoffer, egnede arbejdere, afsætningsmarkeder. Et af de få storprojekter med rimelig chance er atomreaktoren i Dounreay (kun til uddannelse; på dette sted kan den ikke have produktionsmæssig betydning). Den har skaffet arbejde til indfødte, og hundreder af mennesker er tiltrukket fra andre egne, hvorved det lokale marked er mærkbart forøget. Planlæggerne drømmer om her at skaffe hovederhverv for tidligere crofters, hvorved flere crofts kan sammenlægges til mere rentable erhvervsenheder. Lykkes planen, vil befolkningstyngdepunktet efter forfatterens mening blive forlagt fra østkysten til nordkysten, og Thurso vil igen blive større end Wick; men de landbrugsmæssige virkninger vil sikkert i det væsentlige indskrænke sig til en forøgelse af malkekobestanden omkring Thurso; det forøgede behov for kød, æg osv. kan dækkes uden omstilling; grøntsager og frugt må tilføres (det er dog et spørgsmål, om ikke drivhusgartneri kunne læres (anm.)). Kvægavlen, især opdræt af ungvæg, vil forblive halvøens erhvervsbasis, drevet af et fortsat mindre antal mennesker.

Afhandlingen slutter med: »Wägt man alle Faktoren gegeneinander ab, so kann man sich kaum des Gedankens erwehren, dass auch die grössten Anstrengungen öffentlicher und privater Stellen kaum ausreichen werden, das Wirtschaftsleben der Hochlande neu zu beleben«. Kun fremtiden kan vise, om forfatteren har ret.

Aa. H. Kampp.